

POSTANOWIENIE

Dnia 8 lipca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło

w sprawie z odwołania Z. B.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w K.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 lipca 2014 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 10 września 2013 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 10 września 2013 r., na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. z dnia 29 listopada 2012 r. (mocą którego zmieniono decyzję organu rentowego i przyznano wnioskodawcy Z. B. emeryturę od dnia 7 lipca 2012 r.), zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną wnioskodawcy. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego w postaci art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440) oraz § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.), przez błędne zastosowanie wyrażające się w uznaniu,

iż zatrudnienie ubezpieczonego Z. B. w Zakładzie (...) w R. od 15 lipca 1974 r. do 31 sierpnia 1979 r. oraz w Przedsiębiorstwie H. S.A. w okresie od 29 kwietnia 1985 r. do 2 marca 1987 r. nie stanowiło pracy w szczególnych warunkach. Ponadto skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa procesowego: 1/ art. 233, art. 328 i art. 382 k.p.c. oraz 2/ art. 45 i art. 176 Konstytucji RP. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Jako przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, a także oczywistą zasadność skargi.

W uzasadnieniu wniosku zauważył, iż w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne oraz potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, ponieważ pomimo stosunkowo bogatego orzecznictwa Sądu Najwyższego zagadnienie dopuszczalności zmiany przez sąd odwoławczy ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji bez przeprowadzenia postępowania dowodowego wymaga dalszego pogłębienia i wyjaśnienia, gdy chodzi o ocenę dowodów z przesłuchania świadków oraz przesłuchania stron, a zatem dowodów z tak zwanych źródeł osobowych. Zdaniem skarżącego, wydaje się uzasadnione ukształtowanie stanowiska judykatury w takim oto kierunku, iż w sprawach, w których dowód ze źródeł osobowych w postaci zeznań strony oraz/lub zeznań świadków posiada walor zasadniczy dla podjęcia decyzji procesowej i materialnoprawnej oraz rozstrzygnięcia sprawy, ocena sądu drugiej instancji takiego dowodu przeprowadzonego w postępowaniu pierwszoinstancyjnym każdorazowo wymaga przeprowadzenia bezpośredniego dowodu zapewniającego styczność sądu odwoławczego z danym dowodem w rozumieniu nie jego analizy w oparciu o akta sprawy, ale styczność rzeczywistą jako wyłącznie zapewniającą właściwą merytorycznie ocenę dowodu i rozstrzygnięcie sprawy. Odnośnie natomiast oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, Sąd Apelacyjny, w ocenie skarżącego, w wadliwy sposób zastosował normę art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i

pozbawił ubezpieczonego prawa do emerytury wskutek arbitralnego potraktowania materiału dowodowego sprawy. Nie uwzględnił bowiem w stażu emerytalnym ubezpieczonego, jako pracy w szczególnych warunkach, wnioskowanych okresów zatrudnienia, mimo istnienia ku temu uzasadnionych podstaw. Sąd Apelacyjny z oczywistym naruszeniem zasady bezpośredniości i instancyjności postępowania cywilnego dokonał całkowicie odmiennej oceny zeznań świadków bez ponowienia tychże dowodów w postępowaniu apelacyjnym, mimo iż posiadały one zasadnicze i rozstrzygające znaczenie dla wydania orzeczenia. Tymczasem w sytuacji, gdy sąd odwoławczy decyduje się na dokonanie zasadniczo odmiennej (diametralnie różnej) oceny dowodów pochodzących z tak zwanych źródeł osobowych, która prowadzi do istotnej zmiany zaskarżonego orzeczenia, ponowienie postępowania dowodowego w zakresie bezpośredniego przesłuchania świadków przed sądem drugiej instancji jest konieczne dla wydania prawidłowego procesowo i merytorycznie orzeczenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Skarga kasacyjna, jako szczególny środek zaskarżenia, służy realizacji interesu publicznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Funkcje postępowania kasacyjnego powodują, że wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania oraz jego uzasadnienie powinny koncentrować się na wykazaniu, iż w konkretnej sprawie zachodzą okoliczności przemawiające za interwencją Sądu Najwyższego. Rozpoznanie skargi kasacyjnej następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c. i tylko w przypadku przekonania Sądu Najwyższego przez skarżącego, za pomocą jurystycznej argumentacji, że zachodzi publicznoprawna potrzeba rozstrzygnięcia sformułowanego w skardze zagadnienia prawnego przy jej merytorycznym rozpoznawaniu.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub

wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

W razie powołania przesłanki przedsądu, jaką jest występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, obowiązkiem skarżącego jest wywiedzenie i uzasadnienie występującego w sprawie problemu w sposób zbliżony do tego, jaki przewidziany jest przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 k.p.c. (postanowienie: Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2006 r., V CSK 75/06, niepublikowane). Sformułowanie zagadnienia powinno zatem odwoływać się w sposób generalny i abstrakcyjny do treści przepisu, który nie podlega jednoznacznej wykładni, a którego wyjaśnienie przez Sąd Najwyższy przyczyni się do rozwoju jurysprudencji i prawa pozytywnego. Rolą Sądu Najwyższego, jako najwyższego organu sądowego w Rzeczypospolitej Polskiej, nie jest bowiem działanie w interesie indywidualnym, lecz powszechnym, poprzez ochronę obowiązującego porządku prawnego przed dowolnością orzekania i ujednolicanie praktyki stosowania prawa pozytywnego. Nie każde więc orzeczenie, nawet błędnie wydane, zasługuje na kontrolę w postępowaniu kasacyjnym (postanowienia: Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000 nr 7-8, poz. 147, z dnia 18 marca 2004 r., I PK 620/03, LEX nr 513011, z dnia 8 lipca 2004 r., II PK 71/04, LEX nr 375715 i z dnia 16 kwietnia 2008 r., I CZ 11/08, LEX nr 393883). Nie spełnia określonego w art. 398⁹ § 1 k.p.c. wymagania sformułowanie istotnego zagadnienia prawnego w sposób ogólny i nieprecyzyjny, a zwłaszcza ograniczenie się do samego postawienia pytania, bez odniesienia się do problemów interpretacyjnych przepisów (postanowienia: Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 332/07, LEX nr 452451 i z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538).

Co się tyczy tej przesłanki przedsądu, jaką jest potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie, przepisy mające być przedmiotem wykładni Sądu Najwyższego powinny należeć do katalogu przepisów, których naruszenie przez sąd drugiej instancji zarzucono w ramach podstawy skargi (postanowienie: Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2002 r., I PKN 682/01, OSNP 2004 nr 12, poz. 211). Rzeczą skarżącego jest zaś wykazanie, że określony przepis prawa, mimo iż budzi

poważne wątpliwości ze sprecyzowaniem, na czym te poważne wątpliwości polegają, nie doczekał się wykładni, bądź niejednolita jego wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, które to orzecznictwo należy przytoczyć (postanowienia: Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151, z dnia 28 marca 2007 r., II CSK 84/07, LEX nr 315351, z dnia 15 października 2002 r., II CZ 102/02, LEX nr 57231, z dnia 13 grudnia 2007 r., I PK 233/07, OSNP 2009 nr 2-4, poz. 43 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133). Oczywiście jest, iż budzący wątpliwości interpretacyjne przepis musi mieć zastosowanie w sprawie, a jego wykładnia – mieć znaczenie dla jej rozstrzygnięcia. Przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego jest jednak sam przepis, a nie rozstrzygnięcie konkretnego sporu. Stąd też wspomniane wątpliwości interpretacyjne powinny być na tyle poważne, by ich wyjaśnienie nie sprowadzało się do prostej wykładni przepisów. W tym wyraża się publicznoprawny charakter skargi kasacyjnej. Celem realizowanym w wyniku rozpoznania skargi kasacyjnej jest bowiem ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni przepisów prawa oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój jurysprudencji i prawa pozytywnego, a nie korekta orzeczeń wydawanych przez sady powszechne (postanowienie: Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000 nr 7-8, poz. 147).

Wreszcie co do tej przesłanki przedsądu, jaka jest oczywista zasadność skargi kasacyjnej, należy w motywach wniosku zawrzeć wywód prawny wyjaśniający, w czym wyraża się owa oczywista zasadność i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia (postanowienia: Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531, z dnia 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, LEX nr 421035, z dnia 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, LEX nr 448289, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07, LEX nr 448205, z dnia 3 kwietnia 2008 r., II PK 352/07, LEX nr 465859 i z dnia 5 września 2008 r., I CZ 64/08). O ile dla uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej

analizy tekstu wchodzących w grę przepisów i doszukiwania się ich znaczenia (postanowienia: Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274, z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616, z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107, z dnia 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr 490364, z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134). W judykaturze podkreśla się, iż przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia: Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743, z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy wypada stwierdzić, że wszystkie skonstruowane przez skarżącego przesłanki przedsądu dotyczą zasadniczo jednej kwestii, a mianowicie dopuszczalności dokonania przez sąd odwoławczy istotnych dla rozstrzygnięcia sporu ustaleń faktycznych w oparciu o dowody osobowe przeprowadzone przez sąd pierwszej instancji i odmiennie ocenione przez sąd drugiej instancji, bez ich ponowienia w postępowaniu apelacyjnym. Problem ten był już jednak przedmiotem analizy w wielu orzeczeniach Sądu Najwyższego. Autor skargi kasacyjnej zmierza zaś do podważenia ugruntowanych w tym zakresie poglądów judykatury.

W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98 (OSNC 1999 nr 7–8, poz. 124) Sąd Najwyższy stwierdził bowiem, że sąd drugiej instancji może zmienić ustalenia faktyczne stanowiące podstawę wydania wyroku sądu pierwszej instancji bez przeprowadzania postępowania dowodowego uzasadniającego odmienne ustalenia, chyba iż szczególne okoliczności wymagają ponowienia lub uzupełnienia tego postępowania. Pogląd ten (także w odniesieniu do dowodów osobowych) był następnie powielany w wielu orzeczeniach Sądu Najwyższego (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 8 lutego 2002 r., II UKN 44/01,

LEX nr 560562; z 8 maja 2002 r., I PKN 315/01, LEX nr 551010; z 10 maja 2002 r., IV CKN 1037/00, LEX nr 568326; z 11 kwietnia 2003 r., III CKN 1466/00, LEX nr 448047; z 12 listopada 2003 r., I PK 2/03, LEX nr 599518; z 29 września 2004 r., II CK 24/04, LEX nr 194133; z 12 stycznia 2005 r., I PK 113/04, LEX nr 589947; z 4 października 2007 r., V CSK 221/07, LEX nr 497669; z 21 sierpnia 2008 r., II UK 252/07, LEX nr 785532; z 18 czerwca 2010 r., V CSK 422/09, LEX nr 602741; z 22 lipca 2010 r., I CSK 313/09, LEX nr 686078; z 24 września 2010 r., IV CSK 72/10, LEX nr 622212; z 27 października 2010 r., III PK 21/10, LEX nr 694249; z 18 marca 2011 r., III CNP 13/10, LEX nr 1050462; z 8 kwietnia 2011 r., II CSK 474/10, LEX nr 1027171; z 30 września 2011 r., III CSK 28/11, LEX nr 1102263; z 2 grudnia 2011 r., III PK 30/11, LEX nr 1163948; z 6 marca 2012 r., I UK 319/11, LEX nr 1165286; z 9 marca 2012 r., I PK 374/11, LEX nr 1215129 czy z 31 stycznia 2014 r., II CSK 187/13, LEX nr 1438416).

Odnosząc się do twierdzenia skarżącego, że odmienna ocena dowodów osobowych przeprowadzona została przez sąd drugiej instancji bez ich ponowienia stanowi pogwałcenie zasady bezpośredniości, należy stwierdzić, iż zasada ta nie została sformułowana wprost w ustawie, lecz wynika z całokształtu unormowań Kodeksu postępowania cywilnego. Doktrynalnie oznacza, że sąd powinien opierać się przede wszystkim na dowodach pierwotnych i zarazem unikać dowodów pochodnych (np. bezpośrednio przesłuchać świadka zamiast korzystać z protokołu jego przesłuchania). Może być też rozumiana jako postulat, aby sąd stykał się z dowodami bezpośrednio, a więc zaznajamiał się z materiałem dowodowym "osobiście".

Rozważając znaczenie tej zasady w obu jej aspektach nie sposób nie zauważyć, że jej normatywnym wyrazem są zarówno przepisy określające pewne nakazy, jak i przepisy zawierające istotne odstępstwa. Do pierwszej grupy zaliczyć należy art. 323 w związku z art. 316 k.p.c., nakazujący wydanie wyroku jedynie przez sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa poprzedzająca bezpośrednio wydanie wyroku, a także art. 235 w związku z art. 210 i art. 216 k.p.c., zgodnie z którym postępowanie dowodowe odbywa się - z wyjątkami - przed sądem orzekającym.

Odnosnie do pierwszego nakazu trzeba jednak wskazać, że zasada bezpośredniości jest w nim uwzględniona w ograniczonym zakresie, ustawodawca nie przewidział bowiem jako obligatoryjnej reguły niezmienności składu orzekającego, co sprawia, iż np. dowody z zeznań świadków przeprowadzane są przed zmieniającymi się składami orzekającymi, a zatem sędziowie wydający wyrok mogą w ogóle nie zetknąć się bezpośrednio z przeprowadzonymi dowodami. Od drugiego nakazu, który stanowi przejaw zasady bezpośredniości, przewidziane są wyjątki, np. w art. 235, art. 310-315 i art. 1133 k.p.c. Do odstępstwa od zasady bezpośredniości może dojść także w razie przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, jeżeli tylko nie zajdzie bezzwzględna potrzeba procesowa powtórzenia, przeprowadzonego już raz w pewnym zakresie postępowania dowodowego. Przytoczone przykłady świadczą o względnym charakterze zasady bezpośredniości w postępowaniu pierwszoinstancyjnym.

W postępowaniu apelacyjnym zasada ta jest - na podstawie art. 382 k.p.c. - jeszcze bardziej ograniczona, skoro sąd rozpoznający apelację może oprzeć się na materiale dowodowym zgromadzonym przez sąd pierwszej instancji. Ograniczenie zasady bezpośredniości w postępowaniu apelacyjnym należy do jego istoty, samo więc odwołanie się do niej nie może uzasadniać zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c. w sytuacji, w której sąd drugiej instancji zmienił ustalenia faktyczne stanowiące podstawę wydania wyroku sądu pierwszej instancji bez przeprowadzenia postępowania dowodowego uzasadniającego odmienne ustalenia. Zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. mógłby być uzasadniony, gdyby skarżący wykazał, że w sprawie wystąpiły szczególne okoliczności wymagające ponowienia lub uzupełnienia postępowania dowodowego przed sądem drugiej instancji (np. popełnione zostały uchybienia procesowe przy przeprowadzaniu dowodów, sąd dysponował wyłącznie dowodami osobowymi o niejednoznacznej wartości i wymowie lub pominięty został materiał dowodowy o istotnym znaczeniu). Natomiast sama sprzeczność między ustaleniami przyjętymi przez sąd pierwszej i drugiej instancji, powstała w wyniku dokonanej przez sąd drugiej instancji odmiennej oceny dowodów przeprowadzonych przez sąd pierwszej instancji, nie może uzasadniać zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c., chyba że w skardze kasacyjnej zostanie

wykazane, iż ze względu na szczególne okoliczności zachodziła konieczność ponowienia lub uzupełnienia postępowania dowodowego.

Reasumując: skoro sygnalizowane przez skarżącego problemy prawne na tle interpretacji powołanych przepisów zostały wyjaśnione w orzecznictwie Sądu Najwyższego, nie zostały spełnione powoływane w skardze kasacyjnej przesłanki przedsądu, co implikuje odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c.